

خاندان بدراجمالی و خلافت فاطمی

نویسنده:

گیتی مہراب پور

شابک	978-600-6078-04-5 :
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۱۵۶۷۵ :
عنوان و نام پدیدآور	: خاندان بدرالجمالی و خلافت فاطمی / نویسنده گیتی مهربابور.
مشخصات نشر	: تهران : رانش، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۷ ص.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: بدرالجمالی (خاندان)
موضوع	: وزیران -- مصر -- تاریخ -- ۳۰۹۷ - ۵۶۷ق.
موضوع	: فاطمیان -- تاریخ -- ۳۹۷ - ۵۶۷ق.
موضوع	: مصر -- سیاست و حکومت. -- ۳۹۷ - ۵۶۷ق.
رده بندی دیویی	: ۹۶۲/۰۲
رده بندی کنگره	: DT۹۵/۷/م۹ع۳ ۱۳۹۰
سرشناسه	: مهربابور، گیتی، ۱۳۲۹ -
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا

آدرس: تهران، خیابان کارگر جنوبی، بالاتر از خیابان لبافی نژاد، کوچه سرود،
شماره ۸، واحد ۵ تلفن: ۶۶۴۹۳۵۲۸ و ۰۹۱۲۷۱۸۶۰۹۰

نام کتاب	: خاندان بدرالجمالی و خلافت فاطمی
نویسنده	: گیتی مهربابور
طرح جلد	: سامان ملک پور
حروفچینی	: راه شهاب
چاپ اول	: ۱۳۹۰
تیراژ	: ۵۰۰ نسخه
قیمت	: ۷۰۰۰ تومان
شابک: ۹-۰۶-۰۶۷۸-۶۰۰-۹۷۸	ISBN: 978-600-6078-0۰6-9

فهرست مطالب

عنوان	صفحات
فهرست مطالب	الف
تقدیر و تشکر	۱
فصل اول کلیات	
مقدمه	۴
طرح مسأله	۵
معرفی منابع و مآخذ	۱۹
فصل دوم: مدخل	
۱-۲- موقعیت جغرافیایی سرزمین های ثبات و مصر و مغرب	۲۴
۲-۲- ورود اسلام به مصر افریقیه	۲۶
۳-۲- حکومت های قبل از فاطمیان در مصر	۳۱
۴-۲- فاطمیان در مصر	۳۹
فصل سوم: افول خلافت فاطمیان در عهد المستنصر	
۱-۳- خلافت فاطمی در روزگار المستنصر	۵۰
۲-۳- دوره ثبات و توسعه در دوره وزارت ابوالقاسم جرجرائی	۵۱
۳-۳- بررسی عوامل مؤثر در بی ثبات شدن خلافت المستنصر	۵۶
فصل چهارم: راه یابی بدرالجمالی به صحنه وزارت	
۱-۴- بررسی اوضاع خلافت فاطمی در هنگامه ورود بدرالجمالی به صحنه سیاست	۹۰
۲-۴- چگونگی قدرت یابی بدرالجمالی در صحنه قدرت	۹۴
۳-۴- آغاز کار بدرالجمالی:	۱۰۴
۴-۴- وزارت بدرالجمالی:	۱۰۶

- ۴-۵- اصلاحات و اقدامات سیاسی و نظامی بدرالجمالی ۱۱۰
- ۴-۶- چگونگی توفیق بدرالجمالی در منازعات سیاسی ۱۱۳
- ۴-۷- اصلاحات اقتصادی ۱۱۸
- ۴-۸- اقدامات عمرانی ۱۲۰
- ۴-۹- اقدامات فرهنگی ۱۲۵
- ۴-۱۰- رابطه بدرالجمالی با خلیفه «المستنصر» ۱۳۶

فصل پنجم: وزارت افضل بن بدرالجمالی

- ۵-۱- افضل بن بدرالجمالی ۱۴۲
- ۵-۲- افضل و صلیبانیان ۱۴۷
- ۵-۳- اقدامات فرهنگی افضل بن بدرالجمالی ۱۶۲
- ۵-۴- اقدامات عمرانی افضل بن بدرالجمالی ۱۷۷
- ۵-۵- رابطه افضل بن بدرالجمالی با خلیفه مستعلی ۱۸۲
- ۵-۶- نقش افضل بن بدرالجمالی در انشقاق اسماعیلیان تزاری - مستعلوی ۱۸۴
- ۵-۷- رابطه افضل بن بدرالجمالی با خلیفه امر ۱۹۷

فصل ششم : وزارت افضل کتیفات

- ۶-۱- افضل کتیفات: ۲۱۰
- ۶-۲- دوران وزارت ۲۱۷
- ۶-۳- اقدامات افضل کتیفات ۲۲۰
- نتیجه ۲۲۹

فهرست منابع و مآخذ

پیوست‌ها : نقشه جغرافیایی

تقدیر و تشکر

اکنون که با عنایت خدای بزرگ این دوره از تحصیلاتم با نگارش این مقاله به پایان می‌رسد، لازم می‌دانم از کلیه سروران و عزیزانی که در این کوشش مرا یاری و راهنمایی نموده‌اند، به ویژه از جناب آقای دکتر هادی عالم زاده به خاطر تعلیماتشان در طول دوره تحصیل و زحمات ارزنده ایشان برای عرضه اطلاعات لازم و مطالعه و تنقیح این نوشتار، و نیز جناب آقای دکتر یونس فرهمند بخاطر رهنمودهایشان در طول تهیه این پایان‌نامه تشکر نمایم و قدردانی خود را تقدیم دارم.

مقدمه

با روی کار آمدن فاطمیان در شمال آفریقا تحولی عظیم در جهان اسلام به وجود آمد و آن پایه گذاری خلافتی جدید بر پایه اعتقادات شیعی بود. اگر چه پیش از این خلافت عباسی تسلط سیاسی خود را با ظهور امرای مستقل و سلاطین در ظهور ترک از دست داده بود، اما مشروعیت مذهبی در صحنه سیاست آن روز را در دستان خود نگه داشته بود. این امر چنان در جامعه اسلامی ریشه دوانده بود که امراء آل بویه علی رغم شیعه بودنشان، خود را نیازمند به دستگاه تشریفاتی خلافت عباسی می دیدند..

روی کار آمدن فاطمیان مصر و تأسیس مدرسه الازهر که ترویج کننده اعتقادات شیعی و اسماعیلی و خلافت فاطمی بود، عباسیان و سلجوقیان را وادار به یک جنگ عقیدتی - سیاسی نمود که ماحصل آن تأسیس مدارس نظامیه در شهرهای مهم عصر سلجوقی بود. با طرح میزبان اهمیت فاطمیان در تاریخ جهان اسلام بی شک شناخت مسائل مربوط به آنان مارا در درک گوشه های خاص از تاریخ اسلام کمک می کند.

نهاد وزارت در خلافت فاطمی یکی از نیروهای موثر در ساختار سیاسی حکومت فاطمیان بود. مقام وزارت نقشی تعیین کننده در کنار عناصر دیگر قدرت داشت. هر گاه وزیری می توانست موازنه ای متعادل در بین عناصر قدرت در جهت استیلاء خود در امور ایجاد کند، خلافت فاطمی دوران رشد و توسعه را پیدا می کرد. دوران وزارت بدرالجمالی و فرزندانش نیز از این قاعده مستثنا نبود، بدرالجمالی در دورانی پا به عرصه سیاست خلافت فاطمی مصر گذارد که سراسر این سرزمین را آشوب و بلوا فرا گرفته بود. هیچ یک از عناصر قدرت، توان استیلاء کامل بر دیگر نیروهای سیاسی را به طور کامل نداشتند و این عدم

انسجام نیروهای سیاسی و نظامی زمینه مناسبی برای ظهور بدرالجمالی را فراهم آورد. او توانست حاکمیت مطلق را از خلیفه بستاند و به اوضاع نابسامان حکومت سروسامان بخشید و باعث رونق مجدد سرزمین مصر شود و در مدت بیست و یک سال با اقتدار تمام اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی حکومت را به نفع خاندانش تغییر دهد؛ این امر زمانی تحقق بیشتری یافت که پسرش «افضل بن بدرالجمالی» (۵۱۵ هـ - ۴۸۷ هـ) را به عنوان جانشین خود معرفی نمود. افضل مغرور به «ابوالقاسم شاهنشاه» اصلاحات سیاسی و عمرانی پدر را دنبال نمود.

۱- طرح مسأله

بخطرات اهمیت نقش تاریخی خاندان بدرالجمالی در تجدید حیات خلافت رو به زوال فاطمیان در مصر، نگارنده را برآن داشت تا در این پژوهش تحت عنوان «خاندان بدرالجمالی و خلافت فاطمی» به واکاوی نقش و میزان تأثیر این خاندان در مصر و خلافت فاطمیان بپردازد و برنامه ها و اقدامات قابل توجه آنان را در زمینه های فرهنگی، عمرانی، اقتصادی و ... مورد توجه قرار دهد و از این میان نقطه حائز اهمیت سیاست، تساهل مذهبی و انصاف مداری چند نسل از خاندان بدرالجمالی است که اصلاحات اداری و مالی، خاصه اقتصادی مصر را در دوره بحران بدر در پی دارد.

محدوده زمانی: این نوشتار رویداد سیاسی و تحولات اجتماعی و اقتصادی سالهای ۵۲۶-۴۶۶ هـ ق را در بر می گیرد.

محدوده مکانی: این تحقیق عمدتاً شامل مصر است (با تاکید بر خلافت فاطمیان) و نیز روابط و درگیرهای این دولت را با صلیبیان، اسماعیلیان، یهودیان و ممالکی چون ایران، یمن، سوریه و عراق رادر برمی گیرد.

۲-اهداف تحقیق :

از اهداف اصلی این تحقیق شناسایی نقش و جایگاه بدرالجمالی و خاندانش در ثبات بخشیدن به خلافت رو به زوال فاطمیان مصر است. از اهداف فرعی می توان به شناسایی عوامل زمینه ساز برای ظهور بدرالجمالی در صحنه قدرت و شناسایی عناصر تاثیر گذار بر ساختار حکومت فاطمیان و نحوه تعامل آنها با نیروی نوظهور بدرالجمالی و خاندانش اشاره نمود.

۳-بررسی منابع :

هرچند در باره فاطمیان تحقیقات بسیاری انجام گرفته، اما درباره خاندان بدرالجمالی تحقیق جامع و مستقل در خور توجهی در دست نیست، اطلاعات ما از آنها به صورت مختصر و عمومی و بیشتر منابع مربوط به این پژوهش به زبان عربی می باشد.

در میان کتب عربی باید از آثار مقریزی با عناوین «تعاظ الخلفاء باخبارالائمة الفاطمین الخلفاء» در ۱۳ جزء دو یا سه جلدی و نیز کتاب «المواعظ والاعتبار فی ذکر الخطط والآثار» و آثار وفيات شناسی وی به نام «المقفی الکبیر» یاد کرد که می توان گفت یکی از منابع مهم و قابل توجه در خصوص فاطمیان و اقدامات خاندان بدرالجمالی می باشد. بقیه مورخین با نگاهی کوتاه تر و به طور